

๑๕๗

สถาบันการแพทย์แผนไทย
 การพัฒนาภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

๑. นายแพทย์นรท นาควัฒน์านุกุล
๒. นายแพทย์ประพนธ์ เกตุรังกาศ
๓. นายแพทย์สฤชัย วัฒนมา

บรรณาธิการอำนวยการ

นายแพทย์ปราโมทย์ เสถียรรัตน์
 ภญ.ดร.อัญชลี จูฑะพุทธิ
 พรทิพย์ เต็มวิเศษ

บรรณาธิการ

วิชยา ใจดี

กองบรรณาธิการ

เกษร อังคสิงห์
 ดร.ปาริณกุล ตั้งสุขฤทัย
 ศุภวรรณ พันธุ์บุรณะ
 ศิริเพ็ญ จิตสังข์วงศ์
 ปิณณวิษณุ รัตนะคุปต์
 กมลฉัตร บัญชาเมฆ
 ขวัญเรือน จันทิ

ออกแบบ

เชาวรัตน์ จิตรว่องไว

สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์
 ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข ถนนดิوانนท์ อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี
 ๑๑๐๐ โทรศัพท์ ๐-๒๕๕๑-๖๐๖๒ โทรสาร ๐-๒๕๕๑ ๒๕๐๐
 E-mail : <http://www.ittm.dtam.moph.go.th>

๑๕๗
 สถาบันการแพทย์แผนไทย
 การพัฒนาภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

คำนำ

ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย มรดกอันทรงคุณค่าที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดไว้แก่ชนรุ่นหลังได้นำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งล้วนเป็นภูมิปัญญาอันชาญฉลาดทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย เพื่อการบำบัดรักษาโรค การส่งเสริมป้องกัน การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม ซึ่งถูกสั่งสมจากประสบการณ์จริงตามวิถีไท และมี การเขียนเป็นตำรับตำราไว้ในรูปแบบต่างๆ เช่น ใบลาน ผนังศาลา แผ่นศิลาจารึก ผนังถ้ำ เป็นต้น

มรดกอันทรงคุณค่าดังกล่าว ได้ถูกนำมารวบรวมและเรียบเรียงเป็นตำราการเรียน การสอนที่ทันสมัย มีการนำตำรับยามาประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลาย มีการศึกษาวิจัย อย่างต่อเนื่องตราบเท่าทุกวันนี้ ทั้งนี้และทั้งนั้นล้วนเป็นวิสัยทัศน์ของบรมครูด้านการ แพทย์แผนไทย และผู้มีคุณูปการกับงานด้านการแพทย์แผนไทยทุกยุคทุกสมัย ที่วางรากฐานไว้ทั้งสิ้น

สถาบันการแพทย์แผนไทย เป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่พัฒนาองค์ความรู้ ด้านการแพทย์แผนไทย ร่วมพลิกฟื้น บูรณาการงานด้านการแพทย์แผนไทย กับภาคี เครือข่ายให้ได้มาตรฐาน ทัดเทียมนานาชาติอารยประเทศ และที่สำคัญคือการอนุรักษ์ไว้ซึ่ง มรดกของชาติ เส้นทางแห่งการพัฒนางานด้านการแพทย์ แผนไทย ตลอดระยะเวลา เกือบสองทศวรรษของสถาบันการแพทย์แผนไทยนั้นเป็นอย่างไร คณะผู้จัดทำ ได้รวบรวมข้อมูลของการพัฒนาสถาบันการแพทย์แผนไทย ตั้งแต่ครั้งอดีตจนถึง ปัจจุบันไว้ในเอกสารสำหรับเผยแพร่ชุด “๑๕ ปี สถาบันการแพทย์แผนไทย การ พัฒนาภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย” ซึ่งคณะผู้จัดทำ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อมูลต่างๆ ในฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านและเยาวชนรุ่นหลัง เพื่อนำไปใช้ เป็นฐานข้อมูล เพื่อศึกษาต่อไปในอนาคต หากการจัดทำมีข้อบกพร่องเกิดขึ้น คณะผู้จัดทำขอน้อมรับไว้ ณ โอกาสนี้

คณะผู้จัดทำ

กันยายน ๒๕๕๒

๑๕ ปี

สถาบันการแพทย์แผนไทย

การพัฒนากฎมีปัญญาการแพทย์แผนไทย

บทนำ

ความเป็นมา ประวัติศาสตร์ อดีต ปัจจุบัน ประวัติการแพทย์แผนไทย

การแพทย์แผนไทย (Thai Traditional Medicine)

คือ วิถีการดูแลสุขภาพของคนไทยที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีไทย มีการใช้สมุนไพรทั้งในรูปแบบอาหาร และยา ใช้ในการอบ การประคบ การนวด การแพทย์แผนไทยมีการวินิจฉัยโรคเป็นแบบความเชื่อแบบไทย มีองค์ความรู้เป็นทฤษฎี โดยพื้นฐานทางพุทธศาสนาผสมกลมกลืนกับความเชื่อทางพิธีกรรม มีการเรียนการสอนและการถ่ายทอดความรู้อย่างกว้างขวาง สืบทอดมายาวนานหลายพันปี นับเป็นภูมิปัญญาไทยที่น่าสนใจ

ปัจจุบัน ได้มีการฟื้นฟูการแพทย์แผนไทยกันอย่างกว้างขวาง หลังจากที่การแพทย์แผนไทย ถูกปล่อยปละละเลยมานาน จนกลายเป็นเพียงการรักษาคนไข้แบบนอกระบบ เพราะพระราชบัญญัติการแพทย์เพื่อควบคุมการประกอบโรคศิลปะ ซึ่งประกาศเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๖ มีผลโดยตรง ทำให้การแพทย์แผนไทยเป็นสิ่งผิดกฎหมาย หมอยาไทยทั้งหมด ทั้งหมอหลวงและหมอเชลยศักดิ์ (หมอพื้นบ้าน) ต่างได้ละทิ้งอาชีพแพทย์แผนไทย ได้กลายเป็นหมอนอกระบบเรียกว่า การแพทย์แผนโบราณนั้นหมายถึง “...ผู้ประกอบโรคศิลปะโดยอาศัยความสังเกต ความชำนาญอันได้บอกเล่าต่อกันมาเป็นที่ตั้ง หรืออาศัยตำราอันมีมาแต่โบราณโดยมิได้ดำเนินไปในทางวิทยาศาสตร์...” การที่พระราชบัญญัติให้คำจำกัดความว่าไม่เป็นวิทยาศาสตร์นี้เอง ทำให้การแพทย์แผนไทยต้องถูกตราบาปมานาน ขาดการสนใจจากวงการสาธารณสุขไทย ทำให้ต้องดำรงอยู่อย่างโดดเดี่ยวและขาดการสนับสนุน

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน เสด็จพระราชดำเนินวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ในครั้งนั้นได้ทรงปรารภว่า วัดพระเชตุพนฯ เป็นแหล่งรวบรวมตำราแพทย์แผนไทยอยู่แล้ว ทำไมไม่จัดให้มีโรงเรียนสอนการแพทย์แผนไทย ในวิชาเวชกรรม ผดุงครรภ์ หัตถเวช และเภสัชกรรม เพื่อเป็นวิทยาทานให้แก่ผู้สนใจต้องการศึกษา ทำให้คณะกรรมการวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พร้อมด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางการแพทย์แผนไทยที่ยังหลงเหลืออยู่ ได้รับสนองพระราชปรารภและจัดทำหลักสูตรโรงเรียนแพทย์แผนโบราณขึ้นในนาม “โรงเรียนแพทย์แผนโบราณแห่งประเทศไทย”

ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ การแพทย์แผนไทยได้เข้าสู่ระบบราชการ โดยกระทรวงสาธารณสุขได้จัดตั้งศูนย์การประสานงานการแพทย์และเภสัชกรรมแผนไทยขึ้น เป็นองค์กรประสานงานการพัฒนาการแพทย์แผนไทย ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ จึงได้จัดตั้งเป็นสถาบันการแพทย์แผนไทยขึ้นอย่างเป็นทางการ เป็นหน่วยงานระดับสูงกว่ากอง สังกัดกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข และได้รับการรับรองฐานะอย่างเป็นทางการในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ ต่อมา โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๘ ๒ ก. ลงวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๔ หน่วยงานใหม่ที่เกิดขึ้นมีชื่อว่า “สถาบันการแพทย์แผนไทย”

การแพทย์แผนไทย หมายถึง “...ปรัชญา องค์ความรู้ และวิถีการปฏิบัติ เพื่อการดูแลสุขภาพและการบำบัดรักษาโรค ความเจ็บป่วยของประชาชนไทยแบบดั้งเดิม สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมแบบไทยและวิถีชีวิตแบบไทย วิถีการปฏิบัติของการแพทย์แผนไทย ประกอบด้วยการใช้สมุนไพร (ด้วยการต้ม การอบ การประคบ การปั้นลูกกลอน เป็นอาทิ) หัตถบำบัด การรักษากระดูกแบบดั้งเดิม การใช้พุทธศาสนา หรือพิธีกรรมเพื่อดูแลรักษาสุขภาพจิต การลดอาการดูแลสุขภาพแบบไทยเดิมและธรรมชาติบำบัด ซึ่งได้จากการสะสมและถ่ายทอดประสบการณ์อย่างเป็นระบบ โดยการบอกเล่า การสังเกต การบันทึกและการศึกษาผ่านสถาบันการศึกษา ด้านแพทย์แผนไทย...”

วิวัฒนาการของการแพทย์แผนไทย

แบ่งได้เป็น ๔ ยุค

ยุคก่อนอาณาจักรสุโขทัย

มีหลักฐานในตำราพอบพอสซิลเมล็ดพีช ๑๓ วงศ์, ๒๗ ชนิด ซึ่งเป็นพืชที่ยังคงนิยมใช้ในปัจจุบัน ได้แก่ สมอ, พริกไทย, ข้าว, ไม้, ถั่ว, บัว เป็นต้น

จากศิลาจารึกของอาณาจักรขอม ได้จารึกไว้ว่าประมาณ พ.ศ. ๑๓๒๕ - ๑๓๒๙ พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตามความเชื่อในศาสนาพุทธ โดยสร้างสถานพยาบาล เรียกว่า “ อโรคยศาล ” ขึ้น ๑๐๒ แห่งในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยและบริเวณใกล้เคียง และกำหนดผู้ทำหน้าที่รักษาพยาบาลไว้อย่างชัดเจน ได้แก่ หมอ, พยาบาล, เภสัช, ผู้จดสถิติ, ผู้ปรุงอาหารและยา รวม ๕๒ คน รวมทั้งมีพิธีกรรมบวงสรวง พระโภษัชยคุรุไวฑูรยประภา ตามความเชื่อทางศาสนาพุทธลัทธิมหายาน ด้วยการบูชา ด้วยยาและอาหาร ก่อนแจกจ่ายให้ผู้ป่วย ปัจจุบันมีอโรคยศาล ที่ยังเหลือประสาทที่สมบูรณ์ที่สุดคือที่บ้านเขว้าจังหวัดมหาสารคาม

ยุคสมัยสุโขทัย

มีการค้นพบหินบดยาสมัยทวารวดี ซึ่งเป็นยุคก่อนสุโขทัย และจากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ได้บันทึกไว้ว่า ทรงสร้างสวนสมุนไพรขนาดใหญ่บนเขาหลวงหรือเขาสรรพยา เพื่อให้ราษฎรได้เก็บสมุนไพรไปใช้รักษาโรคยามเจ็บป่วย ปัจจุบันภูเขาดังกล่าวอยู่ในอำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ในยุคนี้ศาสนาพุทธลัทธิหินยานมีบทบาทอย่างมาก พระภิกษุ นิยมธุดงค์ ศูนย์รวมของวัฒนธรรม

และการศึกษาอยู่ที่วัด เชื่อว่าพระภิกษุยุคนี้มีความรู้ในการรักษาตนเองด้วยสมุนไพร และช่วยเหลือแนะนำประชาชนด้วย

ยุคสมัยอยุธยา

การแพทย์สมัยอยุธยามีลักษณะผสมผสาน ปรับประยุกต์องค์ความรู้การแพทย์พื้นบ้านทั่วราชอาณาจักร ผสมกับความเชื่อตามปรัชญาแนวพุทธ รวมทั้งความเชื่อทางไสยศาสตร์และโหราศาสตร์เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของชุมชน ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชพบบันทึกว่ามีระบบการจัดหายาที่ชัดเจนสำหรับประชาชน มีแหล่งจำหน่ายยาสมุนไพรหลายแห่งทั้งในและนอกกำแพงเมือง มีการรวบรวมตำรับยาต่าง ๆ ขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การแพทย์แผนไทย เรียกว่า ตำราพระโอสถพระนารายณ์ การแพทย์แผนไทยสมัยนี้รุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนวดไทย การแพทย์ตะวันตกเริ่มเข้ามามีบทบาทมาก ฝรั่งเศสแรกที่เข้ามาคือ โปรตุเกส ได้นำเอาตำราที่ได้ออกทอดมาก็คือ ตำรับ ซี่ผึ้งใส่แผล ชาติต่อมาคือฝรั่งเศส โดยมีชัชชนารีได้จัดตั้งโรงพยาบาลรักษาโรคแต่ก็ขาดความนิยมและล้มเลิกไป

ยุคสมัยรัตนโกสินทร์

ช่วงรัชกาลที่ ๑

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (พ.ศ. ๒๓๒๕ – ๒๓๕๒) ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดโพธาราม หรือวัดโพธิ์ขึ้นเป็นอารามหลวงให้ชื่อว่า วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และโปรดเกล้าให้รวบรวมและจารึกตำรายา ทำถาดยัดตุน และตำราการนวดไทยไว้ตามศาลาราย มีการจัดตั้งกรมหมอโอสถคล้ายกับในสมัยอยุธยา ผู้ที่รับราชการ เรียกว่าหมอหลวง ส่วนหมอที่รักษาประชาชนทั่วไป เรียกว่าหมอราษฎร หรือหมอเคลยศักดิ์

ช่วงรัชกาลที่ ๒

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พ.ศ. ๒๓๕๒ – ๒๓๕๒) ทรงเห็นว่าคัมภีร์แพทย์แผนโอสถ สมัยอยุธยาสูญหายไป จึงมีพระบรมราชโองการ ได้โปรดเกล้าฯ ให้เหล่าผู้ชำนาญลักษณะโรคและสรรพคุณยา รวมทั้งผู้ที่มีตำรายาดี ๆ นำเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวายและให้กรมหมอหลวงคัดเลือกและจัดเป็นตำราหลวงสำหรับโรงพระโอสถ พ.ศ. ๒๓๕๙ โปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎหมายชื่อว่า กฎหมายพนักงานพระโอสถถวาย

ช่วงรัชกาลที่ ๓

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๖๗ – ๒๓๙๔) ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ อีกครั้งและโปรดเกล้าฯ ให้จารึกตำรายาบอกสมุฏฐานของโรคและวิธีรักษาไว้บนแผ่นหินอ่อนประดับตามผนังโบสถ์และศาลาราย และทรงให้ปลูกต้นสมุนไพรที่หายากได้ในวัดเป็นจำนวนมาก นับเป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งมีได้จำกัดอยู่เพียงในวงศ์ตระกูลเหมือน

แต่ก่อน นอกจากนี่ยังทรงปฏิสังขรณ์วัดราชโอรสาราม และได้จารึกตำราไว้ในแผ่นศิลาตามเสาระเบียงพระวิหาร

รัชสมัยนี้มีการนำการแพทย์แบบตะวันตกเข้ามาเผยแพร่โดยคณะมิชชันนารีชาวอเมริกัน โดยการนำของนายแพทย์แดน บีช บรัดเลย์ ซึ่งคนไทยเรียกว่า หมอบรัดเลย์ ซึ่งนำวิธีการแพทย์แบบตะวันตกมาใช้ เช่น การปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษ การใช้ยาเม็ดควินินรักษาโรคไข้จับสั่น เป็นต้น นับเป็นวิวัฒนาการการแพทย์แผนไทยและแผนตะวันตก

ช่วงรัชกาลที่ ๔

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๙๔ – ๒๔๑๑) ได้นำการแพทย์แผนตะวันตกมาใช้มากขึ้นเช่น การสูติกรรมสมัยใหม่ แต่ไม่สามารถเปลี่ยนความนิยมของชาวไทยได้ เพราะการแพทย์แผนไทยเป็นวิถีชีวิตของคนไทย เป็นจารีตประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบเนื่องกันมา

ช่วงรัชกาลที่ ๕

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๑๑ – ๒๔๕๓) มีการจัดตั้งศิริราชพยาบาลขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๓๑ ซึ่งมีการเรียนการสอนและให้การรักษาทั้งการแพทย์แผนไทยและแผนตะวันตกร่วมกัน มีการพิมพ์ตำราแพทย์สำหรับใช้ในโรงเรียนแพทย์เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๓๘ ชื่อ ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ เล่ม ๑ - ๔ (พ.ศ. ๒๔๕๐) ซึ่งได้รับยกย่องให้เป็นตำราแห่งชาติฉบับแรก ต่อมาพระยาพิศณุประสาธเวช (หมอคง) เห็นว่าตำราเหล่านี้ยากแก่ผู้ศึกษา จึงพิมพ์ตำราขึ้นใหม่ได้แก่ ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ฉบับหลวง ๒ เล่ม และตำราแพทย์ศาสตร์สังเขป ๓ เล่ม ซึ่งกระทรวงสาธารณสุขยังคงใช้มาจนทุกวันนี้

ช่วงรัชกาลที่ ๖

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๕๔) มีการสั่งยกเลิกวิชาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๔๖๖ และมีประกาศให้ใช้พระราชบัญญัติการแพทย์เพื่อควบคุมการประกอบโรคศิลปะเพื่อป้องกันอันตรายอันเนื่องมาจากการประกอบของผู้ที่ไม่มีความรู้และมีได้ฝึกหัดด้วยความไม่พร้อมในด้านการเรียนการสอน การสอบรวมถึงการประชาสัมพันธ์ ทำให้หมอพื้นบ้านจำนวนมากกลัวถูกจับจึงเลิกประกอบอาชีพนี้ บ้างก็เผาตำราทิ้ง เพียงมีหมอแผนโบราณจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่สามารถปฏิบัติได้ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวนับเป็นทั้งข้อดีและข้อเสียที่ควรคำนึงถึง

กฎหมายเสนอบดี ได้แบ่งการประกอบโรคศิลปะออกเป็นแผนปัจจุบันและแผนโบราณ

● **ประเภทแผนปัจจุบัน** คือ ผู้ประกอบโรคศิลปะ โดยอาศัยความรู้จากตำราอันเป็นหลักวิชา โดยสากลนิยม ซึ่งดำเนินและจำเริญขึ้น โดยอาศัยการศึกษาตรวจค้น ทดลองของผู้รู้ในทางวิทยาศาสตร์ทั่วโลก

● **ประเภทแผนโบราณ** คือ ผู้ประกอบโรคศิลปะโดยอาศัยความสังเกต ความชำนาญอันได้สืบทอดต่อกันมาเป็นที่ตั้ง หรืออาศัยตำราอันมีมาแต่โบราณมิได้ดำเนินไปในทางวิทยาศาสตร์

ยุคนี้การแพทย์แผนไทยเป็นระยะที่ตกต่ำมาก ลดบทบาทจากการเป็นแพทย์ทางการเป็นการแพทย์ทางเลือก

ช่วงรัชกาลที่ ๘

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ได้มีนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยสมุนไพรขึ้นระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๘๕ – ๒๔๘๖ ขณะที่สงครามโลกครั้งที่ ๒ ลุกลามเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เกิดภาวะขาดแคลนยามาก ศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ได้ศึกษาวิจัยสมุนไพรที่ใช้รักษาไข้มาลาเรียที่โรงพยาบาลสตึก หลังจากสงครามโลกสงบลง ยังคงมีปัญหาขาดแคลนยาแผนปัจจุบัน รัฐบาลจึงมีนโยบายให้องค์การเภสัชกรรม กระทรวงสาธารณสุข ผลิตยาสมุนไพรเป็นยารักษาโรค นับเป็นจุดเริ่มต้นของวงการแพทย์แผนไทย

ช่วงรัชกาลที่ ๙

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน เสด็จพระราชดำเนินวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ในครั้งนั้นได้ทรงปรารภว่าวัดพระเชตุพนฯ เป็นแหล่งรวบรวมตำราแพทย์แผนไทยอยู่แล้ว ทำไมไม่จัดให้มีโรงเรียนสอนการแพทย์แผนไทยในวิชาเวชกรรม ผดุงครรภ์ หัตถเวช และเภสัชกรรม เพื่อเป็นวิทยาทานให้แก่ผู้สนใจต้องการศึกษา ทำให้คณะกรรมการวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พร้อมด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางการแพทย์แผนไทยที่ยังหลงเหลืออยู่ ได้รับสนองพระราชปรารภและจัดทำหลักสูตรโรงเรียนแพทย์แผนโบราณขึ้นในนาม “โรงเรียนแพทย์แผนโบราณแห่งประเทศไทย” และเปิดสอนเป็นแห่งแรกที่วัดพระเชตุพนฯ โดยแบ่งออกเป็น ๓ หลักสูตร คือ เวชกรรม เภสัชกรรม และหัตถเวช ทำให้บทบาทการแพทย์แผนไทยได้รับการสนับสนุนทั้งปวงอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง แต่นั้นมาการแพทย์แผนไทยได้มีการขยายตัวอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณยิ่งต่อการแพทย์แผนไทย

ปีพุทธศักราช ๒๕๒๖ เริ่มก่อตั้งมูลนิธิฟื้นฟูการแพทย์ไทยเดิม

โดยมี ศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ แพทย์แผนปัจจุบันผู้ซึ่งเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ของการแพทย์แผนไทยเป็นอย่างดี ได้ก่อตั้งมูลนิธิฟื้นฟูการแพทย์ไทยเดิมขึ้น ทำให้เกิดอายุรเวทวิทยาลัย (ชีวโกมารภักจ) ในพระบรมราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร ผลิตแพทย์แผนโบราณแบบประยุกต์ หลักสูตร ๓ ปี ภายใต้การสนับสนุนของกระทรวงสาธารณสุขด้านงบประมาณบางส่วน ทำให้เกิดรอยต่อทางประวัติศาสตร์ด้วยการนำการแพทย์แผนไทยเข้าสู่ระบบอีกครั้ง

ต่อมามีการจ้างแพทย์แผนไทยประยุกต์เข้าทำงานในโรงพยาบาลชุมชนหลายแห่ง ก่อให้เกิดการยอมรับการแพทย์แผนไทยเรื่อยมา แพทย์แผนไทยรุ่นแรกที่เข้าทำงานที่โรงพยาบาลวังน้ำเย็น

จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นโรงพยาบาลแห่งแรกของประเทศที่มีการปลูก การใช้สมุนไพร และมีแพทย์แผนไทยเข้าทำงานอย่างครบวงจร โดยมีผู้อำนวยการคนแรก คือแพทย์หญิงเพ็ญญา ทรัพย์เจริญ เป็นแพทย์แผนปัจจุบันคนแรกที่บุกเบิกนำสมุนไพรมาใช้ร่วมกับการรักษาแผนปัจจุบัน ในขณะนั้น การแพทย์แผนไทยได้รับความสนใจ มีผู้เข้าศึกษาดูงานทั้งจากในและต่างประเทศ ผลักดันให้รัฐบาลเห็นความสำคัญของงานแพทย์แผนไทย จึงบรรจุเป็นนโยบายระดับชาติ ถือเป็นต้นแบบให้โรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุขทั่วประเทศ นำการรักษาแบบแพทย์แผนไทยมาให้บริการผู้ป่วยควบคู่กับการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบัน จนสร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ป่วยและญาติเป็นอย่างมาก

ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ องค์การอนามัยโลก (WHO) กำหนดแนวทางของการมีสุขภาพดีถ้วนหน้า โดยมุ่งเน้นการพึ่งตนเองของประชาชน ทำให้การแพทย์แผนไทยกลับมามีบทบาทอีกครั้ง มีการผสมผสานการสนับสนุนการใช้สมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๔ (ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ – ๒๕๒๔) และต่อเนื่องฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕ – ๒๕๒๙) การแพทย์แผนไทยถูกบรรจุไว้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพึ่งตนเอง มีการก่อตั้งมูลนิธิฟื้นฟูการแพทย์ไทยเดิมปี พ.ศ. ๒๕๒๖ โดยศาสตราจารย์นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ เริ่มก่อตั้งอายุรเวทวิทยาลัย เพื่อให้สามารถรักษาแบบแผนไทยและแผนตะวันตกเบื้องต้นได้ จนถึงแผนพัฒนาฉบับที่ ๕ (ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ – ๒๕๓๔) มีการพัฒนาการใช้สมุนไพรโดยกำหนดไว้ในบัญญัติหลักแห่งชาติ มีการผลิตยาในเชิงอุตสาหกรรม

ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ การแก้ไขพระราชกฤษฎีกา กำหนดให้กระทรวงสาธารณสุข นำการแพทย์แผนไทยประยุกต์ ไปสู่งานทางการแพทย์แก่โรงพยาบาลของรัฐบาล และโรงพยาบาลเอกชน แพทย์แผนไทยประยุกต์ได้รับอนุญาตให้ใช้เครื่องมือทางการแพทย์แพทย์ไทยใหม่สำหรับการใช้งาน เช่น เทอร์โมมิเตอร์ และเครื่องวัดความดันโลหิต แต่ไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้ตำรับยาแผนใหม่

ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ คณะรัฐมนตรีสมัยนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีมติให้กระทรวงสาธารณสุขจัดตั้งศูนย์ประสานงานการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและเภสัชกรรมภายในกองแผนงานสาธารณสุข เพื่อทำหน้าที่ให้การสนับสนุนและประสานการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร ให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ โดยให้นายแพทย์โกมาตร จึงเสถียรรัตน์ รับผิดชอบดูแล มีบุคลากรทำงานเพียง ๒ - ๓ คน ส่วนใหญ่ทำงานในด้านการวิจัยในพื้นที่ เช่น การแพทย์พื้นบ้าน มีการจัดสัมมนาหาแนวทางต่างๆ ซึ่งยังไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม ศูนย์นี้มีบทบาทในมุมมองที่จะพัฒนาการแพทย์แผนไทย ให้หันมาสนใจเรื่ององค์ประกอบ กรรมวิธี ในการรักษาโรคแบบไทยมากขึ้น แต่ด้วยแนวคิดที่ว่าแพทย์แผนไทยไม่ได้มีความคิดเป็นของตัวเอง ชัดเจน เป็นแขกบ้าง จีนบ้าง และผู้บริหารมักส่งแพทย์ที่ทำงานทางด้านนี้ไปศึกษาการแพทย์พื้นเมือง ชาติอื่นมากกว่าให้ความสนใจการแพทย์แผนไทยของตนเอง ผู้บริหารไม่สนับสนุนอย่างเต็มที่ ศูนย์ฯ

นี้ก็มีบทบาทเป็นเพียงผู้ประสานเท่านั้น และผู้รับผิดชอบไปเรียนต่อต่างประเทศ ทำให้ไม่มีผู้ดูแลอย่างจริงจัง ยังคงจัดการงานวิจัยที่ค้างค้างอยู่เท่านั้น

จนกระทั่งนายแพทย์อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขในสมัยนั้น ได้เล็งเห็นและให้ความสำคัญกับการแพทย์แผนไทย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของสังคมไทย รวมทั้งการตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวของรัฐบาล ภายใต้การนำของนายเกษม หลีกภัย ได้แสดงเจตจำนงในการส่งเสริมการพัฒนาการแพทย์แผนไทย โดยแถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๓๕ ความว่า “ให้มีการผสมผสานการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรเข้ากับระบบบริการสาธารณสุขชุมชนอย่างเหมาะสม”

ต่อมากระทรวงสาธารณสุข ได้จัดตั้ง “สถาบันการแพทย์แผนไทย” อย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๓๖ ให้เป็นหน่วยงานภายในระดับกอง สังกัดกรมการแพทย์ และมีการโอนบทบาทหน้าที่ กำลังคนของศูนย์ประสานงานการแพทย์แผนไทยและเภสัชกรรมมา สังกัดกรมการแพทย์ เพื่อเป็นศูนย์กลางการพัฒนาการประสานงานการสนับสนุน และให้ความร่วมมือ ด้านการแพทย์แผนไทยของกระทรวงสาธารณสุข และคัดเลือก แพทย์หญิงเพ็ญภา ทรรศัยเจริญ (นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดปราจีนบุรี) ให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทย และมีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ช่วยราชการเพียง ๕ คน และลูกจ้าง ๖ คน รวมเป็น ๑๑ คน ซึ่งทุกคน ได้ช่วยบุกเบิกทำงานในสถาบันฯ ด้วยความเสียสละและได้จัดทำ “โครงการทศวรรษพัฒนาการ แพทย์แผนไทย” ขึ้นเสนอต่อ ครม. ซึ่งการจัดตั้งสถาบันการแพทย์แผนไทยขึ้น โดยไม่มีหลักประกัน และเป็นเพียงหนึ่งงานปฏิบัติไม่เป็นทางการ เป็นการเสี่ยงมาก จึงต้องขอให้รัฐบาลได้อนุมัติให้ จัดทำโครงการทศวรรษการแพทย์แผนไทย โดยขอให้ดำเนินการให้สำเร็จในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ส่งเสริมการวิจัยเพื่อให้เห็นคุณค่าของการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร
๒. นำการแพทย์แผนไทยที่เลือกสรรแล้วมาใช้ ได้แก่ การนวด อบ ประคบ การใช้ยาสมุนไพร เข้าสู่ระบบบริการสาธารณสุข
๓. แก้ไขกฎหมายที่มีปัญหาต่อการแพทย์แผนไทยและพัฒนากฎหมายคุ้มครองภูมิปัญญา การแพทย์แผนไทย
๔. จัดตั้งองค์กรการแพทย์แผนไทย ให้ถูกต้องตามกฎหมายและมีศักยภาพ

ต่อมาได้รับการรับรองฐานะอย่างเป็นทางการในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๓ โดยพระราชบัญญัติ คุ้มครอง และส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๖ ตอนที่ ๑๒๐ ก ลงวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๒ หน่วยงานใหม่ที่เกิดขึ้นมีชื่อว่า “สถาบันการแพทย์แผนไทย” เป็นหน่วยงานระดับสูงกว่ากอง ต่ำกว่ากรม สังกัดสำนักงานปลัด กระทรวงสาธารณสุข นับเป็นประวัติศาสตร์การต่อสู้ที่ยาวนานในการนำการแพทย์แผนไทยเข้าสู่ การยอมรับอย่างเป็นทางการอีกครั้งหลังจากถูกทอดทิ้งมานานร่วมร้อยปี และได้ผลักดันให้มีการ

พัฒนาการแพทย์แผนไทย ไว้ในแผนพัฒนาฯ อย่างชัดเจน โดยมีวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการสาธารณสุขฉบับที่ ๘ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔ มีการเพิ่มการใช้แพทย์แผนไทยเพื่อลดค่าใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยและเทคโนโลยีทางเภสัชกรรม และสนับสนุนการรักษาแบบแผนไทยเข้ากับระบบการสาธารณสุขของประเทศ รวมทั้งการให้นโยบายในการพัฒนาการวิจัยไปสู่ยาสมุนไพร การอบรมแพทย์แผนไทย และการใช้ยาสมุนไพร และแพทย์แผนไทยอย่างเป็นทางการกำหนดเป็นนโยบายดังนี้

- ส่งเสริมและสนับสนุนการแพทย์แผนไทยในระบบการสาธารณสุขของชาติ ซึ่งหมายถึงการปรับปรุงสุขภาพ เพื่อการพึ่งพาตนเองในระดับบุคคล ครอบครัว สังคม และระดับชาติ
- ปรับปรุงมาตรฐานการแพทย์แผนไทย เพื่อให้เกิดการยอมรับและการรวมเข้าไปในระบบสาธารณสุขของชาติ
- สนับสนุนในเรื่องของการแพทย์แผนไทยโดยพัฒนาระบบ และกลยุทธ์เพื่อให้เจ้าหน้าที่นำไปใช้ รวมทั้งการพัฒนาด้านวิชาการ, การรวมการให้บริการเข้าไปในระบบสาธารณสุขของชาติ, ระบบการผลิตสมุนไพรและยาไทย, เผยแพร่ระบบสารสนเทศ และการส่งเสริมการใช้การแพทย์แผนไทย
- สนับสนุนองค์กรและตัวแทนที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนไทย ทั้งหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชน
- เพิ่มการใช้ยาสมุนไพรโดยการส่งเสริมการปลูกพืช การพัฒนาตำรายาและร่วมมือกับหมอพื้นบ้าน

ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ การแพทย์แผนไทยได้ถูกรวมเข้าไปเป็นการบริการสุขภาพในศูนย์สาธารณสุข ๑,๑๒๐ แห่ง โดยศูนย์ส่วนใหญ่เป็นสถานอนามัยในระดับตำบล ซึ่งนับเป็นจำนวนมากกว่า ๓๕ เปอร์เซ็นต์ ของการให้บริการสาธารณสุข

ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ คณะรัฐมนตรีมีมติจัดตั้งกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก โดยโอนสถาบันการแพทย์แผนไทยมาอยู่ภายใต้กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

โครงสร้าง สถาบันการแพทย์แผนไทยในอดีต

กระทรวงสาธารณสุข

กรมการแพทย์

สถาบันการแพทย์แผนไทย

คณะกรรมการพัฒนา การแพทย์แผนไทยแห่งชาติ

ฝ่ายนโยบายและแผนงาน
การแพทย์แผนไทย

ฝ่ายข้อมูลข่าวสารและ
การประชาสัมพันธ์

ฝ่ายวิชาการ
การแพทย์แผนไทย

ฝ่ายพัฒนาและเสริม
ระบบบริการ
การแพทย์แผนไทย

ฝ่ายบริหารทั่วไป

วิสัยทัศน์ยุคแรก

“ฟื้นฟู บูรณาการ ประสานงานวิจัย ประยุกต์ใช้เพื่อการพึ่งตนเอง”
บทบาทของสถาบันการแพทย์แผนไทยในยุคก่อน

๑. อนุรักษ์การแพทย์แผนไทยอันเป็นภูมิปัญญาของบรรพชนไทยและพัฒนาการแพทย์แผนไทยให้มีมาตรฐานและคุณภาพเป็นที่ยอมรับของสาธารณสุข อันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองด้านสุขภาพอนามัยของชาติ

๒. เป็นศูนย์กลางการรวบรวม การศึกษาวิจัยและการพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีของการแพทย์แผนไทย และการแพทย์แบบดั้งเดิม (traditional medicine) ของนานาประเทศ ตลอดจนนำปรัชญาและหลักการของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่มาประยุกต์กับการพัฒนาการแพทย์แผนไทย

๓. พัฒนาและสนับสนุนระบบการบริการการแพทย์แผนไทย ให้มีประสิทธิภาพและความปลอดภัย ตลอดจนบูรณาการเข้าสู่ระบบสาธารณสุขของรัฐ เพื่อการส่งเสริมสุขภาพและการแก้ไขปัญหาสาธารณสุขของชุมชน

๔. เสริมสร้างรากฐานและพัฒนาาระบบการแพทย์แผนไทยในด้านองค์กร โครงสร้างพื้นฐาน และการจัดการด้านวิชาการ และข้อมูลข่าวสาร ด้านผลิตและพัฒนากำลังคน ด้านบริการและบูรณาการการแพทย์แผนไทยเข้าในระบบสาธารณสุข ด้านอุตสาหกรรมยาไทย (ยาแผนโบราณ) ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับแผนพัฒนาสาธารณสุขของชาติ

๕. ส่งเสริม สนับสนุน และประสานร่วมมือด้านวิชาการและด้านปฏิบัติการเพื่อพัฒนาระบบการแพทย์แผนไทย ระหว่างองค์กรภาครัฐ องค์กรพัฒนาภาคเอกชนและองค์กรภาคเอกชน

โครงสร้าง สถาบันการแพทย์แผนไทย (๒๕๕๕-๒๕๕๖)

ผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทย

รองผู้อำนวยการ
ด้านการบริหาร

รองผู้อำนวยการ
ด้านวิชาการ

รองผู้อำนวยการ
ฝ่ายบริการ

กลุ่มวิจัยทางคลินิก
ด้านการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร

กลุ่มงานพัฒนาวิชาการ
แพทย์แผนไทยและสมุนไพร

กลุ่มงานคุ้มครองภูมิปัญญา
การแพทย์แผนไทยและสมุนไพร

ฝ่ายบริหารทั่วไป

กลุ่มงานส่งเสริมภูมิปัญญา
การแพทย์แผนไทยและสมุนไพร

กลุ่มงานฝึกอบรมและพัฒนา
บุคลากรด้านการแพทย์แผนไทย

งานแผนงาน

ศูนย์พัฒนายาไทยและสมุนไพร

กองทุนภูมิปัญญาการแพทย์
แผนไทย

งานวิเทศสัมพันธ์และ
ประชาสัมพันธ์

วิสัยทัศน์

(ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๑)

เป็นองค์กรหลักในการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพรเพื่อสร้างเสริมสุขภาพด้วยการพึ่งพาตนเองของประชาชน

พันธกิจ

พัฒนา ถ่ายทอดองค์ความรู้ ส่งเสริมและสนับสนุนการให้บริการการแพทย์แผนไทยและผลิตภัณฑ์สมุนไพร รวมทั้งคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

เป้าหมาย

- พัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้
- ส่งเสริมและสนับสนุนการให้บริการการแพทย์แผนไทย และผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน
- ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยได้รับการคุ้มครองและสนับสนุน

ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๔๕

จัดตั้งกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก มีผลทำให้เกิดการปฏิรูปโครงสร้าง
บทบาท ภารกิจใหม่ ภายใต้โครงสร้างของกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
โดยสถาบันการแพทย์แผนไทยอยู่ภายใต้กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
ในกลุ่มภารกิจพัฒนาการแพทย์แผนไทย

โครงสร้างกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก

อธิบดี

รองอธิบดี

นายแพทย์ 10 วช.

กลุ่มวิชาการ

กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร

สำนักงานบริหารกลาง

กลุ่มตรวจสอบภายใน

กลุ่มภารกิจ
พัฒนาการแพทย์แผนไทย

กลุ่มภารกิจ
การแพทย์ทางเลือก

กลุ่มภารกิจ
นำองค์ความรู้สู่ระบบสุขภาพ

กลุ่มภารกิจคุ้มครองภูมิปัญญา
การแพทย์แผนไทยและสมุนไพร

สถาบันการแพทย์แผนไทย

สำนักการแพทย์
ทางเลือก

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์

สำนักคุ้มครองภูมิปัญญา
การแพทย์แผนไทย

สำนักการแพทย์
พื้นบ้านไทย

สถาบันการแพทย์
ไทย - จีน

กลุ่มนิติการ

โครงสร้างสถาบันการแพทย์แผนไทย (ปี๒๕๕๖-ปัจจุบัน)

ผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทย

รองผู้อำนวยการ
ด้านการบริหาร

กลุ่มงานพัฒนาวิชาการแพทย์
แผนไทยและสมุนไพร

กลุ่มงานฝึกอบรมและพัฒนา
บุคลากรด้านการแพทย์แผนไทย

ฝ่ายบริหารทั่วไป

งานแผนงาน

งานวิเทศสัมพันธ์และ
ประชาสัมพันธ์

รองผู้อำนวยการ
ด้านความร่วมมือระหว่างประเทศ

กลุ่มงานส่งเสริมภูมิปัญญา
การแพทย์แผนไทยและสมุนไพร

สถาบันวิจัยการแพทย์แผนไทย
และอโรคยศาลา

ศูนย์พัฒนายาไทย
และสมุนไพร

ทำเนียบผู้อำนวยการสถาบัน

๑. แพทย์หญิงเพ็ญภา ททรัพย์เจริญ
พุทธศักราช ๒๕๓๖ ก่อตั้ง - พุทธศักราช ๒๕๔๖

ผู้เริ่มงานด้านการแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข และบุกเบิก
นำสมุนไพรมาใช้ร่วมกับการรักษาแผนปัจจุบัน
ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ ตั้งแต่ ปีพุทธศักราช ๒๕๓๖ ถึง ๒๕๔๖
และเสียชีวิต เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๑

๒. แพทย์หญิงชไมพันธ์ สันติกาญจน์
พุทธศักราช ๒๕๔๖ - ๒๕๔๗

ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ ตั้งแต่ ปีพุทธศักราช ๒๕๔๖ ถึง ๒๕๔๗

๓. นายแพทย์ปราโมทย์ เสถียรรัตน์
พุทธศักราช ๒๕๔๗ - ปัจจุบัน

ผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทย สังกัดกรมพัฒนาการ
แพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือก
ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ ปีพุทธศักราช ๒๕๔๗ ถึง ปัจจุบัน

ผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

- การสร้างและจัดการความรู้
- การพัฒนาระบบบริการ
- การพัฒนากำลังคน
- การพัฒนาอุตสาหกรรมยาไทยและสมุนไพร
- การพัฒนาด้านกฎหมายและคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

การสร้างและการจัดการความรู้ ดังนี้

- การสร้างเครือข่ายการวิจัยในประเทศ (คณะแพทยศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ สถาบันการศึกษาด้านการแพทย์แผนไทย) และต่างประเทศ (สาธารณรัฐประชาชนจีน อินเดีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้)
- การจัดตั้ง คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนด้านการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
- การศึกษาวิจัยยาสมุนไพรเพื่อเสนอเป็นยาในบัญชียาหลักแห่งชาติ
- การจัดทำพจนานุกรมศัพท์การแพทย์แผนไทยและเภสัชกรรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน
- การจัดทำฐานข้อมูลสมุนไพรและภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
- การจัดทำตำราอ้างอิงสมุนไพร
- การจัดตั้ง สถาบันวิจัยการแพทย์แผนไทยและอาโรคยศาลา

การพัฒนาาระบบบริการ ดังนี้

- การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสุขภาพแผนไทย ส่วนภูมิภาค ๑๕๐ แห่ง
- การขอกำหนดตำแหน่งนักการแพทย์แผนไทยในสถานบริการ
- การจัดทำเกณฑ์มาตรฐานและประเมินการบริการการแพทย์แผนไทยในสถานบริการสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข
- การร่วมผลักดันและกำหนดสิทธิประโยชน์ด้านการรักษาพยาบาลทางการแพทย์แผนไทย
- การจัดทำแนวเวชปฏิบัติทางการแพทย์แผนไทย (CPG)
- การจัดทำรหัสข้อมูลสุขภาพด้านการแพทย์แผนไทย (ICD 10 -TM)
- การจัดโปรแกรมบันทึกข้อมูลบริการการแพทย์แผนไทย ด้วยรหัสสุขภาพแผนไทยในสถานบริการสาธารณสุข
- การจัดทำโรงพยาบาลแพทย์แผนไทยต้นแบบ
- การส่งเสริมการใช้ยาสมุนไพรสำเร็จรูปที่ได้มาตรฐานในครัวเรือน
- การส่งเสริมการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทยในชุมชน
- การสร้างเครือข่าย อสม. ส่งเสริมการใช้การแพทย์แผนไทยและสมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐาน

การพัฒนากำลังคน ดังนี้

- การจัดทำหลักสูตรด้านการแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข ๒๕ หลักสูตร
- การจัดทำมาตรฐานการฝึกอบรมด้านการแพทย์แผนไทย
- การจัดตั้งเครือข่ายวิทยากรครุводไทย ส่วนภูมิภาค
- การจัดตั้งเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาด้านการแพทย์แผนไทย
- การจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรด้านการแพทย์แผนไทย
- การจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมผู้ช่วยแพทย์แผนไทยส่วนภูมิภาค ๑๘ แห่ง
- การอบรมนวดไทยสร้างอาชีพผู้ด้อยโอกาส เช่น ผู้พิการทางสายตา ผู้ยากไร้ร่วมกับมูลนิธิพระดาบส ผู้ต้องขัง ผู้ประสบภัยพิบัติ

การพัฒนาอุตสาหกรรมยาไทย และสมุนไพร ดังนี้

- การพัฒนาการปลูกและแปรรูปสมุนไพรตามมาตรฐาน GACP และเกษตรอินทรีย์
- การจัดทำสูตรกลางตำรับยาไทย
- การพัฒนากระบวนการผลิตสู่มาตรฐาน GMP โรงพยาบาลของรัฐและสถานประกอบการเอกชน
- การจัดตั้ง ศูนย์พัฒนายาไทยและสมุนไพร เพื่อการพัฒนาสารสกัดสมุนไพร
- การจัดตั้ง ศูนย์สาธิตและแสดงผลภัณฑ์การแพทย์แผนไทยและสมุนไพร
- การเตรียมการจัดตั้งตลาดกลางวัตถุดิบสมุนไพร
- การเตรียมการจัดตั้งโรงงานกลางผลิตยาสมุนไพร

การพัฒนาด้านกฎหมายและ คุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ดังนี้

- การดำเนินงานตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๔๒
- การจัดทำทะเบียนภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
- การประกาศสนุนไพรควบคุมกวาวเครือ
- การจัดทำแผนจัดการพื้นที่อนุรักษ์สนุนไพร
- การเฝ้าระวังสิทธิภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย
- การพัฒนาปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พ.ร.บ. การประกอบโรคศิลปะ, พ.ร.บ. ยา พ.ร.บ. สถานพยาบาล

ความมุ่งมั่นของสถาบันการแพทย์แผนไทย ต่อการพัฒนางานด้านการแพทย์แผนไทย

ดังนี้

๑. มีระบบการแพทย์และสาธารณสุขที่ดี
๒. มีระบบวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ดี
๓. ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย หมอพื้นบ้าน
๔. ทรัพยากรธรรมชาติ พืชสมุนไพร

วิสัยทัศน์

เป็นองค์กรหลักในการพัฒนาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร เพื่อสร้างเสริมสุขภาพด้วยการพึ่งตนเองของประชาชน

พันธกิจ

พัฒนา ถ่ายทอดองค์ความรู้ ส่งเสริมและสนับสนุนการให้บริการการแพทย์แผนไทยและผลิตภัณฑ์สมุนไพร รวมทั้งคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

เป้าหมาย

๑. พัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้
๒. ส่งเสริมและสนับสนุนการให้บริการการแพทย์แผนไทย และผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน
๓. ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยได้รับการคุ้มครองและสนับสนุน

